

videtur tacita suggillatio concilii Tridentini, in quo tamen legitimus est servatus processus; legitime etiam est coeptum et continuatum; interfuerunt etiam ibi magni viri jam defuncti, quibus qui vivunt non sunt comparandi; et si non bene incipitur est etiam locus timendi; si autem legitime inceperit et processerit, sperandum est in Domino, qui aderit suis; contra quos non praevalerunt adversarii, qui jam amiserunt suos coryphaeos et inter se divisi sunt.

Circa locum illum *de integro indicimus* omnino tollerem verbum illud *de integro*, ne insinuetur nova tractatio jam definitorum, et sit causa dissidii et tragoediarum. Nam juxta grammaticos *de integro* et *ab integro* idem significant quod denuo sive de novo, juxta illum Vergilii „Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo“, et Terentii „Ratio de integro ineunda est mihi.“

Circa illum locum *sententiam dicere jure communi aut ex privilegio*, interponerem *aut consuetudine* propter generales, quos ajunt non esse expressos in jure, sed ex consuetudine interesse concilio.

Et haec sunt, quae mihi occurrerunt circa rem ipsam et circa verba propositae minutae. Quae si liberius fortasse protuli, id agi et quia S^{mas} D. N. ita praecipit et quia conscientia et fidelitas, quam debeo et sacrosanctae sedi apostolicae et personae S^{mi} non sivit me in re tanta dissimulare; non autem quod non sim paratus veneranter suscipere decretum S^{mi} de hac re et illud cum Dei gratia pro virili tueri, quovis meo judicio deposito.

II.

An et quomodo audiendi sint in concilio haeretici, disputandumve sit cum eis.

Respondendum videtur, quod si haeretici omnino obstinati sunt et deplorati, non est disputandum cum eis, dicente Paulo: „Haereticum hominem post primam et secundam correctionem devota, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, et . . . proprio judicio condemnatus.“¹ Ideo Irenaeus ait: „Adversus omnes dico haereticos, eos quidem, qui sunt mitiores eorum et humaniores, avertes et confundes, ut non blasphemem suum conditorem et factorem et nutritorem et dominum, nec de labe et ignorantia genesim ejus affingant; feroces autem et horribiles et irrationabiles effugabis a te longe, ne amplius sustineas verboritates eorum.“²

Cum aliis non ita obduratis agi potest disputatione, et audiri possunt et debent, licet contra jam definita disputent.

Sic enim cum Donatistis factum est, ut ex canone concilii Africani constat³, licet ipsi contra jam definita errassent; asserbant enim, minorem Patre Filium, ut Isidorus ait in l. 8. Ethymologiarum c. 5.⁴ et habetur c.

¹ Tit. 3, 10.

² Adversus haereses lib. 2, c. 31.

³ Concilium Carthaginense IX. a. 404 celebratum, can. 1. et 2.; Hefele Conciliengeschichte 2. edit. II, 98.

⁴ Migne P. L. 83, 202.

Quidam 24. qu. 3.¹ Sic Eutyche auditus est in synodo Chalcedonensi² et Macarius in VI. synodo, quem etiam Benedictus papa per Bonifatium instruebat, ut habetur c. Convenientibus 1. qu. 7.³ Sic Paulus Samosatenus auditus est in concilio Antiocheno. Sic enim de patribus illius concilii ait Eusebius l. 7. historiae ecclesiasticae c. 28⁴: „Agitur omnes saepius in unum coeuntes, Paulumque Samosatenum statuente in medio, atque ejus haeresim, quam ille nunc occultare nunc etiam dissimulare conabatur, frequentiter tractatu et assiduis disputationibus denudantes, arguere blasphemiam et publicare nitebantur. Nec tamen uno id aut secundo tantum concilio ad finem perducere poterunt, sed conventum saepe est et absque operae pretio discussum.“ Haec ille, docens non solum uno concilio sed pluribus de eadem haeresi tractatum.

Graecorum etiam haeresis saepius tractata est et saepius cum eis de ea disputatum. Nam quum uniti essent ecclesiae Romanae sub Innocentio III., in concilio Lateranensi, rursus sub Gregorio X. auditi sunt in concilio Lugdunensi, et ab Eugenio in Florentino.

Ideo patres concilii Basiliensis cum audire vellent Hussitas, jam damnatos in concilio Constantiensi, recte ajunt: „Si quis objicit, quomodo jam judicatum iterum judicabitur? dicendum est, quod quum fiat ad salutem proximatorum, non est incongruum idem repetere; professio enim fidei catholicae, facta in concilio Nicaeno, in pluribus sequentibus conciliis repetebatur. Quoties necesse est, toties mater ecclesia aperire debet os ad docendum et instruendum. Non omnes Spiritus S. eodem tempore illuminat, sed ubi vult et quando vult spirat. Qui in uno concilio illuminationem non acceperunt, forte accipient in alio; ideo necesse est saepe frequentare concilia, ut haeresis, quae

¹ Decreti Gratiani Pars II. c. 39. C. 24. qu. 3.

² Dicendum erat: Eutychiani auditi sunt, videl. in sessione quarta; cf. Hefele II, 457 ss.

³ Decreti Grat. Pars II. c. 4. C. I. qu. 7 (ex synodi VII. act. 1).

⁴ Edit. Vales. (Aug. Taurin. 1746) pag. 313.

in uno tolli non potest, tollatur in alio. Neque enim haeresis Ariana vel aliae eodem tempore extinctae sunt.⁴¹ Licet igitur disputare cum haereticis et audire eos disputantes etiam contra jam definita.

Sic etiam Christus dominus egit cum Saducaeis et Pharisaeis errantibus; sic Stephanus et divus Paulus cum Judaeis; sic Athanasius cum Ario; sic Origenes in concilio Arabes asserentes, animas cum corporibus interire et postea suscitandas, ad fidem convertit, teste Eusebio l. 6. historiae eccles. c. 37.² Sic etiam Apelles haereticus a Rhodone confusus est, eodem Eusebio teste l. 5. ejusdem historiae c. 13³; et innumeri haeretici ab Origene conversi. Capite quoque 33. libri 6. eundem Origenem convertisse ait Beryllum ad fidem⁴; quodque paene in causis talibus inauditum est, ita errorem ab ecclesia depulit, ut emendaret, non perderet, erroris auctorem. Eodem quoque Eusebio teste Dionysius Alexandriae episcopus disputatione convertit Millenarios. Sic enim ipse Dionysius ait in lib. de reprobationibus futuris: „Et ita evidens fuit assertionis nostrae probatio, ut is, qui inter eos maximus doctor et vitae meritis praestantior habebatur, Coracion nomine, surgens in medio, cunctis audientibus proclamaret et protestaretur, neminem debere ultra ejus doctrinae facere mentionem, sufficere quod erratum est.“⁵

Licet autem audiri possint haeretici disputantes in conciliis, audiendi tamen sunt legitime; quod tunc fit, quum propter eorum vel astutias vel argutias nihil immutatur eorum, quae a patribus legitime de fide definita sunt. Hujusmodi enim definitiones, quae a Spiritu Sancto procedunt, („qui non est quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius

¹ Conferatur epistola synodalis ad Bohemos data 15. Octobris 1431 apud Mansi 29, 233.

² Edit. Vales. pag. 260.

³ Ibid. pag. 194.

⁴ Ibid. pag. 257.

⁵ Historia Coracionis ita narratur ab Eusebio hist. eccles. lib. 7. cap. 24. pag. 908 ex deperdito libro Dionysii Alexandrini (quem hoc loco Lainez in textu falso Corinthum appellaverat).

hominis, ut mutetur¹⁾, immutabiles sunt. Et qui eas ut dubias retractaret, revocaret omnes haereses, negaret etiam providentiam et assistentiam Dei erga ecclesiam et scripturas illam pollicentes.

Ideo patres summe abhorrent huiusmodi retractationes de rebus ante finitis, ut patet ex Gelasio in cap. Maiores 24. qu. 1.² Leo quoque epistola ad Leonem Augustum ait: Praenoscat igitur pietas vestra etc.; locus supra p. 4 allegatus est.

Concilium quoque quoddam Ariminense catholicum recte aiebat, scribens ad Constantium imperatorem, ut testatur historia tripartita l. 5. c. 21.: „Incongruum enim nefariumque videtur ex iis, quae recte iusteque definita sunt, aliquid permutare, id est horum, quae Nicaeae communiter cum glorioso Constantino tuo patre et imperatore deliberata atque defixa sunt. Quorum doctrina atque sensus discurrit et praedicatus est in omnium hominum auditus atque mentes. Haec fides sola Arianam haeresim expugnavit et perdidit; per quam non illa solum, sed etiam reliquae haereses sunt damnatae. Cui vere et addere quidquam, incautum est, et auferre periculosum. Et siquidem horum alterum fiat, erit inimici facultas agendi quae volent.³ Patres etiam synodi Chalcedonensis,⁴ requisiti a Leone imperatore de definitis in concilio Chalcedonensi, rescripserunt, Chalcedonensem synodum usque ad sanguinem esse vindicandam, ut refert Liberatus archidiaconus Carthaginensis in historia sua c. 15.

Audiendi igitur sunt haeretici in concilio, sed legitime audiendi et in concilio legitimo, ut doceri et erudiri possint, non autem ut mutentur bene statuta de fide.

¹ Num. 23. 19.

² Decretum Gratiani P. II. c. 2. C. 24. qu. 1. Ex epistola Gelasii papae ad episcopos Dardaniae, apud Thiel epist. Rom. Pontif. pag. 394.

³ Migne P. L. 69. 101.

⁴ Id est domum jam reversi (non vero Aquilejensis ut habet ms. nostrum). Liberati Breviarium c. 15., apud Migne P. L. 63. 1018.

III.

Quidnam sit definitum in concilio Tridentino et quid supersit definiendum etc.

Respondeo etc. Quae hic habentur de rebus definitis jam in voto I. pag. 10 contenta sunt. Et de his omnibus audiri possunt legitime Lutherani. Supersit autem gravissimae materiae ex integro tractandae et definiendae, nempe de sacramentis ordinis et matrimonii, de communione sub utraque specie et de sacrificio missae et de conjugio sacerdotum, de indulgentiis et purgatorio, de veneratione sanctorum, de reliquiis et usu imaginum, de caeremoniis et cultu ecclesiastico, de ecclesia et eius potestate.

Quibus omnibus adesse possunt protestantes.

Quaenam inconvenientia sequantur ex eo, quod nondum finito nec confirmato concilio Tridentino novum indicatur.

Respondeo breviter, multa esse. Nam inauditum et novum est hoc in ecclesia. Aperitur etiam ostium irritandi bene coepta concilia. . . Quae sequuntur observationes supra pag. 2 ss latius expositae sunt. Decreta quoque concilii Tridentini absque causa macula asperguntur, quae tamen multa sunt et pia et docta et a Spiritu Sancto procedentia, et a sede apostolica re ipsa approbata et ab omnibus catholicis, et solis haereticis invisa. Quorum argutiae, et aliorum etiam rationes pro novi concilii indictione facillimè solvuntur. Ideo brevitas causa cas omitto.

IV.

Quid censendum de Pii Papae IV. bulla celebrationis concilii Tridentini „Ad ecclesiae regimen“

de die 29. Novembris 1560.¹

Responderem, quod antequam Summus bullam promulgaret, licuisset christianum virum interrogatum censuram suam

¹ Ballarium Rom. edit. Taurin. VII. 90.

libere proponere subjiendo suum iudicium sanctae sedi apostolicae. Postquam autem Sua S^{tas} jam decrevit et bullam promulgavit, tantum incumbit onus eam bene interpretandi et cum Dei gratia tuendi.

Si igitur adversarii objiciunt, ex hac bulla non constare an Sua S^{tas} velit continuare concilium, an de novo indicare, respondendum videtur, mentem Suae S^{tas} esse piissimam, et ita eam concepissem bullam, ut omnes Christo lucraretur et neminem offenderet vel alienaret; facturam autem (quod ad hanc rem attinet), quod Spiritus Sanctus ipsi concilio legitime congregato suggesserit; neque oportere illi praefigere legem, sed potius ejus suggestionem et definitionem ab omnibus esse reverenter suscipiendam, sive de continuando concilio sive de novo incipiendo. Quia quidquid ibi fiet, legitime cum Dei gratia fiet.

Cavendum autem est, meo quidem iudicio, ne detur spes certa Lutheranis de novo incipiendi concilium, ne si continuetur, magis ab ecclesia alienentur, conquérantur se delusos et novas excitent tragoedias. Sat erit igitur illis innuere quod audientur legitime et quod quoad continuationem vel inceptionem fiet quidquid visum fuerit Spiritui Sancto per legitimum concilium loquenti.

Facile quoque erit hujusmodi hominibus ostendere, nihil esse in bulla, quod omnino repugnet novae indicationi. Nam quod dicitur *eadem concilii via etc.* ad novum concilium referri potest; eandem siquidem viam tenuerunt varia concilia legitima. Et consequenter quod dicitur *celebrationem ejus non esse ducimus diutius differendam*, illud *ejus* ad concilium in genere referri potest et non necessario ad concilium Tridentinum coeptum. Quod etiam subjungitur *sublata suspensione quacunque*, licet innuat continuationem, tamen potest etiam intelligi auferri suspensionem h. e. invalidari, ne teneamur ad continuationem, ut decretum ultimum concilii Tridentini ajebat. Si autem quaerant adversarii, quibus legibus et conditionibus debeat conveniri in concilium, respondendum est, has leges praefigendas esse ab ipso Spiritu Sancto, qui adierit legitimo concilio; ideo non esse illum docendum vel praedictum illi facien-

dum, sed tandem curandum, ut animo puro et sincero amiceque pacis et dissensionum inimico illic conveniatur; et ibi curandum, ut futuro concilio nulla desit conditio solita et necessaria concilii legitimis, quae si desissent, procul dubio legitimum non esset ac proinde errare posset. Idemque respondendum est, si quaerant, quomodo sint audiendi, et an habituri suffragium, et an solis scripturis sit agendum, et an pontifex futurus sit iudex in concilio. Omnium enim horum et similium dubiorum resolutio rejicienda est ad concilium; quia si, ut fide tenemus, adest illi Spiritus Sanctus, optime haec omnia definit; si autem via humana haec dissidia componenda essent, adhuc ob conventum tantorum proborum et prudentium virorum poterunt ista ibi melius componi, quam privatim agendo.

Et dum ista vel alia tractantur cum his hominibus, suaviter agendum est simul et fortiter, habendo Dei timorem et honorem prae oculis et in veritate vitae et doctrinae coram eo procedendo, omnem fiduciam in eo collocando et nullam in se ipso vel in technis et artibus humanis. Aliis quoque, qui omnino vellent continuationem concilii Tridentini, bona spes est porrigenda, ostendendumque illis est, nihil esse in bulla, quod continuationi repugnet, sed potius multa esse, quae illam innuant, qualia sunt quae jam tetigimus, et etiam illa: *ut tantum ecclesiae commodum, quod prorsus auferre non poterat, saltem quam diutissime retardaret.* Et tamen ii quoque ad concilium sunt remittendi, in quo docebit Spiritus Sanctus, quid factu opus sit. Et haec obiter occurrerunt circa bullam.

Curabit quoque, ut spero, Dominatio vestra R^{ma}, ut principes protestantes, si aliquos missuri sunt ad concilium, eligant viros doctos et mites et pacis amatores, et non furiosos et seditiosos. Illos etiam poterit allicere et movere Dominatio V., ut juvent principes suos.

Recurrat etiam crebro ad Dominum, frequenter celebrando mendicetque orationem a locis piis ducatque secum honestam familiam, quae habeat mundos lumbos et puras manus. Et Dominus sit cum illa et dirigat gressus ejus in viam pacis.